

викладені відповідно до тексту): Й. Сталін, Й. Ріббентроп, В. Молотов, С. Тимошенко, М. Ковальов, О. Довженко, І. Франко, Г.К. Жуков. Навчальні тексти містять 0 запитань і завдань до ілюстрацій, 7 питань і завдань перед параграфами, 4 запитання/завдання до документа і 19 запитань після параграфа (всього 30).

Щодо коректності авторських оцінок на профільному рівні навчання, де учням необхідно представляти різні точки зору на події для подальшого аналізу, то аналізований підручник має, на нашу думку, низку недоліків. Так, відповідно до вимог програми схарактеризувати німецьку й радянську окупацію Західної України, Ф. Турченко реалізував це завдання у кількісному вимірі так: про німецьку окупацію – 204 друкованих знаки; про радянську окупацію – 1547.

Програма вимагає викласти: «Встановлення німецької окупаційної влади на території Холмщини, Підляшшя, Лемківщини. Політика нацистської адміністрації щодо українців і поляків». Реалізація цього завдання автором така (с. 13): «Але населена переважно українцями територія Лемківщини, Холмщини і Підляшшя залишилася під контролем нацистської Німеччини. Тут була встановлена окупаційна адміністрація, яка почала кривавими методами утверджувати «новий порядок». У той же час радянській окупації присвячені три сторінки (с. 14, 17, 18) тексту підручника.

Описуючи встановлення радянської влади (радянського тоталітарного режиму) в Західній Україні, Ф. Турченко вводить морально небезпечне поняття «Стратегія виживання»: «Арештувати могли будь-коли і будь-кого. Прагнення зберегти життя (стратегія виживання) спонукало людей сприймати все, на що йшла влада» (с. 19).

Автор описує представників радянської влади виключно в негативному світлі: «Поляків-чиновників заступили новоприбулі службовці. Це були

відражені з Наддніпрянської України працівники партійного, державного чи господарського апарату, здебільшого малоосвічені, малокваліфіковані виконавці, які часто-густо не знали української мови, звичаїв місцевого населення» (с. 17).

Такий підхід методологічно нагадує радянську шкільну історію, тільки з діаметрально протилежних позицій. А на профільному рівні учні повинні самі формулювати висновки на основі аналізу переважно документів, а не однобічного авторського висвітлення подій.

Висновок. Аналіз підручників виявив необхідність розроблення авторами підручників методичної системи диференційованого навчання історії у старшій школі, яка б урахувала особливості формування мети, завдань, змісту рівневого навчання, підбору адекватних меті і завданням форм і методів навчальної роботи. Аналіз чинних підручників з історії України і всесвітньої історії показав, що автори навчальної літератури не виявляють у своїх книгах ці відмінності, не диференціюють стандартний і академічний рівні. У підручниках для профільних класів не відображені особливості формування складових предметної історичної компетентності. Тому вчитель у процесі підготовки до уроку повинен творчо використовувати наявні друковані та електронні засоби навчання.

Література

1. Історія України : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів : рівень стандарту, академічний рівень / О. І. Пометун, Н. М. Гулан. – К. : Освіта, 2011. – 336 с.
2. Історія України : підруч. для 11 класу загальноосвіт. навч. закладів : рівень стандарту, академічний рівень / С. В. Кульчицький, Ю. Г. Лебедева. – К. : Генеза, 2011. – 304 с.
3. Історія України : підручник для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / О. К. Струкевич, І. М. Романюк, С. І. Дровозюк. – К. : Грамота, 2011. – 320 с.
4. Турченко Ф. Г. Історія України. 11 кл. : підруч. для загальноосвіт. навч. закладів : профільний рівень / Ф. Г. Турченко. – К. : Генеза, 2011. – 400 с.

Світлана Горбенко

ІСТОРІЯ В ЛІТЕРАТУРІ РІДНОГО КРАЮ (година спілкування з письменницею Ольгою Хало)

Мета: через призму лірики О. Хало познайомити учнів з історією рідного краю; виховувати почуття патріотизму, поваги до історичної минувшини лубенської землі.

Обладнання: виставка творів О. Хало, ілюстрації до її творів, проектор, магнітофон.

Хід заходу

Створення ситуації емоційного впливу. Звучить «Гімн Лубен» (додаток 1)

Учитель: Слова «Гімну» належать нашій лубенській письменниці, члену Національної спілки письменників України, лауреату премії імені Володимира Малика, Івана Котляревського, Панаса Мирного, автора 15 книг Ользі Іванівні Хало.

Розповідь Ольги Хало про себе (додаток 2).

Прес-конференція «Історія в творчості О. Хало»

(Учні поділені на творчі групи: журналістів та істориків)

Учитель: І не дивно, що напоєна любов'ю до рідної землі Ольга Хало оспівує рідне місто Лубни у багатьох творах, зокрема у поемі «Лубни».

(Читання уривку із поеми «Лубни»)

Йду Присуллям своїм, де дзвенять солов'ї
На калинах, умитих россою,
Мій усміхнений край, горобиний розмай,
Любе місто, я завжди з тобою.
Рідне місто моє, де зозуля кує
Над Сулою у хмільних світанках,
На порозі весни білоцвітом Лубни,
Ви у серці моїм до останку.
Як правдавня пора, стоїть Лиса гора

Й Верхній Вал на Хорольськiм узвозі.
Осяває всю шир Мгарський наш монастир
І дрімучі ліси при дорозі.
Бачу я крізь віки Наливайка полки,
Що стояли тут до загину.
У квітучих полях вся лубенська земля,
Наймиліша земля України.

О. Хало: І згаданий Северин Наливайко тут марно, адже більше як 400 років тому саме під Лубнами він завершив свій лицарський шлях до волі.

Журналіст: Хто ж він такий, цей месник?

Історик: В «Ілюстрованій енциклопедії історії України» так написано про Северина Наливайка: «Походив із ремісничої родини з Галичини. У складі козацького війська брав участь у походах проти турків і татар. Служив сотником надвірного війська князя К. Острозького. 1594 року залишив службу у князя і організував на Брацлавщині загін нереєстрових козаків, щоб підняти повстання проти шляхетських загарбників. Пізніше приєднався до запорожців гетьмана Григорія Лободи. 1596 року Наливайка обрали козацьким гетьманом, і він провів кілька вдалих походів проти польського війська Станіслава Жолкевського, що намагалося придушити повстання».

Журналіст: Якраз про це й розповідає Ольга Хало у поемі «Северин Наливайко»: Коли козацький ватажок із валкою в 10000 людей, серед яких були жінки, діти і старі, підійшов до Лубен, він намагався здійснити переправу через Сулу, щоб добратися до московської землі і врятувати біженців за кордоном.

О. Хало: Двигтить дубовий через річку міст,
Тіка Сула під береги вербові,
А валка тягне нескінченний хвіст.
Тріщать вози і дошки б'ють підкови.

– Ну, швидше! – не вгаває Северин,
Покваптесь, люди, день уже на сконі! –
І поспіша останній з валки клин,
Ревуть воли і метушаться коні.

Хтось «пробі», захиляючись, кричить,
Хтось лається, а хтось повзе уперто.
Куди ви поспішаєте? За чим?
Ще встигнете на цьому світі вмерти.

Ще буде суд. Страшний пекельний суд.
Ще буде Божа піднебесна кара.
Злітає гайвороння звідусюд,
Снує над болотами, як примара.

Ще будете благати і просить.
Ще проповзе і зрада поміж вами
В оту тривожну і останню мить
В отім Содомі смертнім під Лубнами.

– Палить моста! – гукає Северин,
– Не гайте часу, козаки, братове! –
І пеленою сизий стеле дим
З вологих дощок в сутінь вечорову.

І в натовпу надія розцвіла,
Бажане щастя скорого рятунку.
Зализеє покорена Сула
Зім'ятий берег переправи лунко.
Та не судилось. Лихо, бач, не спить.
Ой, Семерію, буде тобі кепсько!
Вже шляхта міст накинула гасить,
І шкірить зуби на мосту Жолкевський.

– Ну що, втікаче, волі захотів? Візьми її!
В степи їди північні! –
Регоче в спину реготом катів
Земель вкраїнських щедрих і одвічних.

Шарпнулись Наливайко й Лобода
В урочище солоної водиці:
По праву руч – шумлять очерета,
По ліву – хлюпа річка Солониця.

А прямо, у незайманих степах,
Ще кілька днів до волі переходу.
Ні турок вже, ні мосьте вражий лях
Не займе вільнолюбного народу.

Та що то бовваніє звіддаля?
Оце ти вже й у пастці, Северине.
Зійшлася клином матінка-земля
І десять тисяч жертв посеред клину.

Ну що, козаче, не у ті узувсь?
Тепер міси в'язке болото ними.
Дорогу перерізав клятий Струсь –
Жолкевського слуга незамінимий.

І валка стала. Змучена й німа.
Погасло сонце. Ніч переборола.
Ковтнула за Лубнами світ п'їтма
Голосить страхом в небо захололе.

А ти під ним один із всіх віків.
Ну що сказати зневіреному люду?
І серце Северина в сто шматків
Чекає ранку, як страшного суду.

Історик: Довелося збудувати табір із возів. (Показ ілюстрації)
Ось як це відбувалося.

Ольга Хало: Закружляли круки
За Сулою вранці,
Стали козаченьки
Та копати шанці.

Діти і жіноцтво
Не зважало в силі –
Розтягнувся табір
В четвертину милі.

Валом і ровами
Кріплений на славу.
Боронить нелегко
Під ярмом державу.

Де в магнатськiм здаві
Гине край наш любий,
Польові гармати
Возвели на зрубах.

Всі вози опісля
Зібраної ради
Ставили окружно
У чотири ряди.

Гей ти зла недоле,
На усіх єдина.
Ой куди ж привів ти,
Батьку Северине?

Розжаривсь табір, мовби на черені,
Бо спека дошкуляє до кісток.
Замліли коні. Стихли теревені.
Якби води нужденним хоч ковток.

Тринадцять діб у відкиді, в облозі.
Ще й сонце чорт до табору пришив.
Чи хто відступник в триєдинім Бозі?
Чи безпрощено хтось так согрішив?

Історик: Автор поеми відобразила справжні події, бо і в Михайла Грушевського читаємо: «В козацькiм таборі було гірко: худоба здихала без паші, кулі польських гармат забивали людей і коней, трупи гнили серед табору і серед гарячого літа робили повітря неможливим».

Журналіст: Як ви, Ольго Іванівно, передали істинний стан в обложеному таборі?

Ольга Хало: Вже й коні мруть без паші і питва,
І сморід трупний з них – не продихнути.
Стоїть, мов бадиліна польова,
Обоз козацький, Богом позабутий.

Обстріляний. Обшматаний. Стоїть.
Стриножений. Обчухраний. Обдертий.
Мов Україна на межі століть
На хреснім ході з смерті і до смерті.

А лях біснує. Шаленіє лях.
Гармати й гаківниці не зчахають.
Присіли кулики в очеретах.
Негоже Лободі і Наливаю.

Підносить порох драна дітвора,
Де ні садів, ні церкви, ні двора.
Отут усе, на белебні оцім,
І цар, і Бог, і кладовище, й дім.
Тут Дике поле вже як від орди:
Ні випасу, ні прісної води.

Історик: Що ви знаєте з історії про взяття в полон Северина

Наливайка? Що відомо вам про смерть героя?

(Розповідь поетеси)

Заключне слово вчителя

Це дійсно заримовано в книзі Ольги Хало, де проглядається історія нашого краю. Поема читається на єдиному подиху. Наливайко під пером Ольги Іванівни – український національний герой, кращий представник у її сумному пантеоні.

Поетеса і про нього, й про його соратників та тогочасне народне життя знає детально й подрібно-переконливо. Вона озброює нас невідпормими фактами героїзму у кривавій українській історії.

(Звучить «Козацький марш»)

Слово читцям. Хлопець та дівчина виразно читають «Епілог» (додаток 3).

Член Полтавської спілки літераторів (1993 р.), член Національної спілки письменників України (2001 р.), лауреат премії імені Володимира Малика (2001 р.), лауреат премії імені Івана Котляревського (2009 р.).

Сценарист семисерійного документального фільму «Лубни в ХХ сторіччі».

Автор гімну Лубен.

Лауреат премії імені Панаса Мирного, лауреат XIII Загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» (I місце за роман «Корона Вишневецьких»), нагороджена Асамблеєю ділових кіл у рамках Міжнародної іміджевої програми «Лідери XXI століття», почесною нагородою «Свята Софія», Людина року Лубенщини (2010 р.).

Додаток 3

Додаток 1

Гімн Лубен

Муз. І. Любича Сл. О. Хало

1. Славтесь, Лубни величаві,
Горда красуня Сула.
Рідному місту навки
Наша хвала.

Приспів:

Прославляймо Лубен,
звитягу трудову,
Малинове знамено,
козацьку булаву.
Місто сонця і весни –
Вічно юні Лубни.

2. З верхнього Валу – донині
Вірна і доблесна путь,
Хай над Лубнами зоріє
Світлість майбуття.

Приспів.

Епілог

Народе мій, воскреслий з попелищ,
Із долею у хрестик рушниковий,
З твоїх кривавих славних бойовищ
Вже п'ятий вік відлунюють підкови.

Вмирала й проростала знов трава,
Сула міняла русла й Солониця.
Тут повставали за свої права
Скидан, Скребець, Кизими, Остриця.

І волю виривали в шляхти з рук
Дукренко й Буг, що звався ще Павлюк.
А Кривоніс під хмільнище знамен
Втришиї гнав Ярему із Лубен.

Тут час усяк відтоді перебувся:
Була доба то в сплячку, то в порив.
І в тих краях, де Северин спіткнувся,
Лубенський полк Хмельницький сотворив.

Заворушився люд, як в преісподній, –
Нові до полку додавались сотні:
Снітинська, Глинська, Лохвицька, Смілянська,
Горошинська, Хмелівська і Сенчанська.

І Лукімська, Жовнинська, із Ромен,
І сотня з Костянтинівки, з Лубен.
Що не вояка – рівня козаку.
А всіх – дванадцять сотень у полку!

І, як в переказах говорять старожили,
Тут вірою і правдою служили
Леонтій Свічка і Степан Шамлицький,
Григорій Гамалія і Вербицький,

Андрій Пирський, Головченко Яким,
Богдан Щербак, Ілляшенко Максим,
І Плис Пилип, Засядько, Швець Павло,
Ще воячні незлічене число.

На клич землі. Під знамено єдине.
Отак з колін підводили Вкраїну.
Залюднівсь степ, що мітився як Дикий,
Зрівнялись шанці, як і не було.
А скільки в цьому краї без язикім

Ворожих полчищ хижо перейшло!
Тут досі вітер тужить по долини,
Де кожна грудка вимита в крові.
Моя Вкраїно, туго журавлина,

Свята сльоза твоя при рукаві.
Пережили й переживем заброд –
Нехай орда, а чи кварцане військо;
БУЛИ МИ. Є. І БУДЕМО НАРОД,

Що споконвіку зветься – УКРАЇНСЬКИЙ.

Додаток 2

Інформація про письменника – члена Національної спілки письменників України Ольгу Іванівну Хало

Народилася 2 липня 1953 року в селищі міського типу Оржиця на Полтавщині.

Освіта вища – Черкаський державний педагогічний інститут імені 300-річчя возз'єднання України з Росією, філологічний факультет, спеціальність – українська мова та література.

Працювала в середніх школах с. Денисівки Оржицького району (1978–1980 рр.), м. Хорола (середня школа № 2, 1980–1981 рр.), з 1983–2003 рр. – в ЗОШ № 2 м. Лубен Полтавської області. Відмінник освіти України, вчитель-методист вищої категорії.

Автор 15 книг: «Бешкетники», «Зупинися, щемна мить спокою...», «Відгомін оржицьких степів», «Література рідного краю», «Северин Наливайко», «Катерина Білокур», «Геєна», «Сонячна ромашка», «Квіти моєї любові», «Дидактичний матеріал з української мови», «Оржиця», «У край Вічного Сонця», «Золота підкова України», «Корона Вишневецьких» тощо.

Друкувалася в багатьох колективних збірниках. Очоловувала літературне об'єднання імені Олеся Донченка при газеті «Лубенщина» з 1995 по 2003 рр.

Уся творчість пов'язана в основному з Полтавщиною. Це краєзнавчий матеріал у книгах: «Відгомін оржицьких степів», «Оржиця», «Оржиччина», посібники для вчителів: «Література рідного краю», «Дидактичний матеріал з української мови (синтаксис) на основі історичних та літературних джерел Полтавщини». Історичні поеми написані на реальних фактах. Це «Северин Наливайко» (розгром табору козаків під Лубнами та полон ватажка польним гетьманом Станіславом Жолкевським), «Лубни» (історія зародження міста і дорога його до сьогодення), «Останній шлях гетьмана Івана Мазепи» (бій під Полтавою та все, що з ним пов'язано»).